

EL NOU MARC EUROPEU D'IDENTITAT DIGITAL I EL SEU IMPACTE EN LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES CATALANES¹

Ignacio Alamillo Domingo

Doctor en Dret²

Col·laborador del grup de recerca iDerTec

Universitat de Múrcia

Resum

En aquest treball es presenta el nou marc europeu d'identitat digital aprovat pel Reglament (UE) 2024/1183, que modifica el Reglament (UE) 910/2014, relatiu a la identificació electrònica i els serveis de confiança per a les transaccions electròniques en el mercat interior (Reglament eIDAS), format per la cartera europea d'identitat digital i els nous serveis de confiança relatius a les declaracions electròniques d'atributs. Es presenta el contingut principal del Reglament eIDAS modificat i el seu impacte potencial en les administracions públiques catalanes.

Paraules clau: eIDAS, eIDAS 2, cartera europea d'identitat digital, declaració electrònica d'atributs, Administració electrònica.

EL NUEVO MARCO EUROPEO DE IDENTIDAD DIGITAL Y SU IMPACTO EN LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS CATALANAS

Resumen

En este trabajo se presenta el nuevo marco europeo de identidad digital aprobado por el Reglamento (UE) 2024/1183, que modifica el Reglamento (UE) 910/2014, relativo a la identificación electrónica y los servicios de confianza para las transacciones electrónicas en el mercado interior (Reglamento eIDAS), formado por la cartera europea de identidad digital y los nuevos servicios de confianza relativos a las declaraciones electrónicas de atributos. Se presenta el contenido principal del Reglamento eIDAS modificado y su impacto potencial en las administraciones públicas catalanas.

Palabras clave: eIDAS, eIDAS 2, cartera europea de identidad digital, declaración electrónica de atributos, Administración electrónica.

1. Citació recomanada: ALAMILLO DOMINGO, Ignacio (2024). «El nou marc europeu d'identitat digital i el seu impacte en les administracions públiques catalanes». *Revista Catalana d'Administració Pública*, núm. 2, p. 13-36.

2. <https://orcid.org/0000-0003-1426-4093>.

THE NEW EUROPEAN DIGITAL IDENTITY FRAMEWORK AND ITS IMPACT FOR THE CATALAN PUBLIC ADMINISTRATIONS

Abstract

This paper presents the new European digital identity framework approved by Regulation (EU) 2024/1183, which amends Regulation (EU) 910/2014, on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (eIDAS Regulation), formed by the European digital identity portfolio and the new trust services related to electronic attribute declarations. The main content of the amended eIDAS Regulation and its potential impact on Catalan public administrations is presented.

Keywords: eIDAS, eIDAS 2, European digital identity wallet, electronic attestation of attributes, e-Government.

Sumari: 1. Introducció. El Reglament eIDAS en l'activitat de les administracions públiques; 2. El Reglament (UE) 2024/1183, pel qual s'estableix el marc europeu d'identitat digital; 2.1. La cartera europea d'identitat digital; 2.2. Les declaracions electròniques d'atributs; 2.3. La divulgació selectiva d'atributs; 3. L'impacte del Reglament eIDAS modificat en les administracions públiques catalanes; 3.1. L'obligació d'admissió de la cartera europea d'identitat digital; 3.2. L'admissió de declaracions electròniques d'atributs; 3.3. L'expedició de declaracions electròniques d'atributs; 3.4. La provisió de la cartera europea d'identitat digital; 4. Conclusions; 5. Referències.

1. INTRODUCCIÓ. EL REGLAMENT EIDAS EN L'ACTIVITAT DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

El Reglament (UE) núm. 910/2014, del Parlament Europeu i del Consell, del 23 de juliol, relatiu a la identificació electrònica i els serveis de confiança per a les transaccions electròniques en el mercat interior i pel qual es deroga la Directiva 1999/93/CE (en endavant, Reglament eIDAS), regula, com el seu nom indica, les qüestions referides a la *identificació electrònica* dels ciutadans en l'àmbit transfronterer, principalment en les seves relacions amb les entitats del sector públic, i les principals institucions acreditatives de l'actuació de les persones en les transaccions (la signatura electrònica de persona física, el segell electrònic de persona jurídica, el segell de temps electrònic o el lliurament electrònic certificat), institucions que es troben sustentades pels anomenats *serveis de confiança*, amb un significat protagonisme del servei d'expedició de certificats digitals (Alamillo Domingo, 2019).

El Reglament eIDAS ha tingut un important efecte transformador en el marc de les garanties en l'activitat de les administracions públiques, mitjançant la seva incorporació a la normativa amb caràcter bàsic, si més no pel que fa a la identitat i la prova del consentiment i de la producció de documents, privats i públics.

En aquest sentit, la Llei 39/2015, de l'1 d'octubre, del procediment administratiu comú (en endavant, LPAC), es refereix directament al Reglament eIDAS en el seu preàmbul:

Tanto los sistemas de identificación como los de firma previstos en esta Ley son plenamente coherentes con lo dispuesto en el Reglamento (UE) n.º 910/2014 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 23 de julio de 2014, relativo a la identificación electrónica y los servicios de confianza para las transacciones electrónicas en el mercado interior y por la que se deroga la Directiva 1999/93/CE. Debe recordarse la obligación de los estados miembros de admitir los sistemas de identificación electrónica notificados a la Comisión Europea por el resto de estados miembros, así como los sistemas de firma y sello electrónicos basados en certificados electrónicos cualificados emitidos por prestadores de servicios que figuren en las listas de confianza de otros estados miembros de la Unión Europea, en los términos que prevea dicha norma comunitaria.

La LPAC recull en el seu article 13, relatiu als drets de les persones en les seves relacions amb les administracions públiques, el d'obtenir i utilitzar els mitjans d'identificació i de signatura electrònica considerats en la mateixa llei, dret que ja havia estat reconegut en la Llei 11/2007, del 22 de juny (Cotino Hueso, 2010: 307), i que és objecte de desenvolupament en els articles 9-11 de la mateixa LPAC (Martínez Gutiérrez, 2016: 250-262) i 15, 26-29 i 34 del Reial decret 203/2021, del 30 de març, pel qual s'aprova el Reglament d'actuació i funcionament del sector públic per mitjans electrònics (en endavant, RAFME), que, com que procedeix del reglament que desenvolupà a l'Administració General de l'Estat la normativa del 2007, introdueix anacronismes respecte a la LPAC, fet que obliga a interpretar-lo d'acord amb aquesta (Alamillo Domingo, 2021: 196).

Palesa la importància del Reglament eIDAS, d'una banda, el fet que els sistemes d'identificació domèstics es defineixin, en especial atenent al seu nivell de seguretat, conforme al Reglament fins i tot quan no són objecte de notificació, que és condició per a l'aplicació de les normes del mateix reglament; de l'altra, el fet que actualment només existeix un veritable dret a fer servir, amb caràcter general en les relacions amb totes les entitats del sector públic, els sistemes basats en *certificats qualificats* conforme al Reglament eIDAS. La normativa anterior, en canvi, apostava per una certa preferència a usar el document nacional d'identitat (DNI) electrònic i condicionava el dret d'ús dels sistemes de signatura electrònica a l'admissió prèvia dels certificats per part de les administracions (Martín Delgado, 2010: 493-506; Martínez Gutiérrez, 2011: 413-424), exigència que ha desaparegut amb l'entrada en vigor del Reglament eIDAS (Alamillo Domingo, 2017: 748-749).

Cal notar que aquest dret (en les seves diverses configuracions legals des del 2007) es refereix indistintament als sistemes de signatura electrònica avançada basada en un certificat qualificat o de signatura electrònica qualificada, per a les persones físiques, tant a l'efecte d'identificació com de prestació del consentiment, fet que ha estat criticat per la doctrina com una rebaixa de la seguretat tècnica (Valero Torrijos, 2007: 61), tot i que des de la Llei 6/2020, de l'11 de novembre, tots els sistemes autoritzats per la LPAC tenen plena eficàcia jurídica substantiva, cosa que no implica que tinguin la mateixa eficàcia probatòria.

El Reglament eIDAS creà la institució del segell electrònic de persona jurídica amb la funció de garantir l'origen i la integritat de les dades segellades, però no l'adhesió amb el contingut de les dades segellades (cosa que el diferencia clarament de la signatura electrònica), institució que resta limitada al seu ús per persones jurídiques (Gatti, 2020: 278-280). Tanmateix, la LPAC sí que autoritza de manera expressa l'ús del segell electrònic com a sistema

per a la declaració de voluntat de la persona jurídica que es relaciona amb l'Administració (art. 10.2b de la LPAC), possibilitat innovadora que permet simplificar el procediment ja que no resulta exigible la representació de la persona física que, altrament, actuaria en nom de la persona física (Alamillo Domingo, 2021: 247), i que no s'utilitza tant com fora desitjable.

El RAFME ha regulat formalment l'ús dels certificats qualificats que incorporen atributs de representació, que ja havia estat identificada per la doctrina (Valero Torrijos, 2007: 101; Alamillo Domingo i Urios Aparisi, 2010: 668-669). La possibilitat d'incorporar atributs als certificats de signatura electrònica ha estat disponible des del Reial decret 14/1999, de signatura electrònica (Martínez Nadal, 2002: 119-122), s'ha mantingut en la Llei 59/2003, de signatura electrònica (Martínez Nadal, 2009: 257-260 i 451; Merchán Murillo, 2016: 182-193), i en la Llei 6/2020, actualment vigent, tot i que el seu desenvolupament ha estat precisament limitat a les relacions juridicoadministratives.

El RAFME considera dues situacions diferenciades en relació amb els certificats amb atribut de representació. D'una banda, conforme a l'article 34.1 del RAFME:

La representación podrá acreditarse ante la Administración con un certificado electrónico cualificado de representante de persona jurídica que sea acorde a lo previsto en el artículo 28 y el Anexo I del Reglamento (UE) 910/2014 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 23 de julio de 2014, relativo a la identificación electrónica y los servicios de confianza para las transacciones electrónicas en el mercado interior y por la que se deroga la Directiva 1999/93/CE (en adelante, Reglamento eIDAS) y a la política marco de firma electrónica y de certificados a que hace referencia el Esquema Nacional de Interoperabilidad y, además, haya sido expedido a quien tenga un poder general para llevar a cabo cualquier actuación administrativa y ante cualquier Administración.

Aquesta possibilitat, que ara es regula amb una veritable norma jurídica, ja s'utilitzava de manera molt important amb base en la política de signatura electrònica de l'Administració de l'Estat, instrument de *soft law* dictat a l'empara del Reial decret 4/20210, del 8 de gener, pel qual es regula l'Esquema Nacional d'Interoperabilitat en l'àmbit de l'Administració electrònica, i es limita a les persones que disposin de les facultats més àmplies, com els administradors únics o solidaris de les societats mercantils, cosa que no sempre resulta convenient.

Per aquest motiu i com a novetat, l'epígraf 2 del mateix article 34 LPAC disposa:

La aceptación de certificados electrónicos cualificados de representante de persona jurídica de alcance no general estará sujeta al Reglamento eIDAS, a la política marco de firma electrónica y de certificados a que hace referencia el Esquema Nacional de Interoperabilidad y, además, a los requisitos que disponga cada Administración.

Fer ús d'aquesta possibilitat ajudaria a reduir el risc en la problemàtica de l'anomenada *cessió de l'ús del certificat a un tercer*, normalment un gestor o una gestora, per a la realització de tràmits en nom dels seus clients, praxi sobre la qual existeix debat en relació amb l'adequació a la normativa vigent. En contra s'ha posicionat el supervisor mitjançant una nota publicada en la seva seu electrònica, de valor jurídic incert; mentre que a favor es troba la majoria

de la doctrina (vegeu, per tots, Alamillo Domingo, 2019: 406-412; Merchán Murillo, 2016: 168). En relació amb aquesta qüestió, EL RAFME preveu en el seu article 15.4:

La Administración no será responsable de la utilización por terceras personas de los medios de identificación personal y firma electrónica del interesado, salvo que concurran los requisitos establecidos en el artículo 32 de la Ley 40/2015, de 1 de octubre, para la exigencia de responsabilidad patrimonial.

En tots dos casos, però, ens trobem davant de l'ús de certificats de signatura electrònica que incorporen l'atribut de la representació (*certificats amb atributs*), per la qual cosa no és admissible emprar *certificats d'atributs*, que són documents electrònics que relacionen un certificat de signatura electrònica, existent prèviament, amb un nou certificat que només conté l'atribut de representació. Tot i tractar-se d'una possibilitat tècnicament ben definida i, fins i tot, estandarditzada (vegeu l'estàndard X.509 de la Unió Internacional de Telecomunicacions - Oficina de Normalització de les Telecomunicacions [ITU-T]), no ha estat objecte de regulació pel Reglament eIDAS, per la qual cosa el seu reconeixement jurídic s'hauria de produir de manera expressa a cada estat membre de la Unió, fora del marc del Reglament eIDAS.

La LPAC també es refereix a les institucions regulades pel Reglament eIDAS quan regula els requisits dels documents que ha de produir l'Administració. L'article 26 de la LPAC estableix les condicions de validesa dels documents administratius, els quals han d'incloure les signatures electròniques que corresponguin d'acord amb allò previst en la normativa aplicable, i una referència temporal del moment en què han estat emesos. La no incorporació de les signatures o de la referència temporal implicarà que el document administratiu sia defectuós o, quan incorpori un acte administratiu, potencialment invàlid (Berning Prieto, 2019).

Pel que fa a la Llei 40/2015, de l'1 d'octubre, de règim jurídic del sector públic (en endavant, LRJSP), també es troba informada pel Reglament eIDAS quant a la identificació i signatura electrònica de les administracions públiques, cosa que es manifesta en l'obligació d'ús, per a la seua electrònica, de certificats qualificats d'autenticació de lloc web o d'un mitjà equivalent (art. 38.6 de la LRJSP i 18 del RAFME, que, per cert, no permet en l'àmbit de l'Administració general de l'Estat l'ús de sistemes equivalents), o en l'exigència que els sistemes d'identificació de les administracions públiques es basin en un certificat qualificat de manera necessària (art. 40.1 de la LRJSP i 19.1 del RAFME), o, en el cas que s'utilitzin sistemes de signatura basats en certificats, que els certificats siguin obligatòriament qualificats (art. 42a de la LRJSP i 20.1a, 22.3 i 23.4 del RAFME).

Tot i que és cert que tant la LPAC com la LRJSP preveuen l'ús d'altres sistemes d'identificació electrònica i de signatura electrònica, no deixa de sorprendre l'aposta per l'ús dels serveis de confiança d'expedició de certificats, que són prestats per entitats públiques i privades indiferenciadament, amb subjecció a una normativa de marcat caràcter mercantil, en un enfocament de privatització de les garanties del procediment administratiu que contrasta amb el principi d'autoritat que impregna l'actuació fefaent.

2. EL REGLAMENT (UE) 2024/1183, PEL QUAL S'ESTABLEIX EL MARC EUROPEU D'IDENTITAT DIGITAL

En el seu informe sobre avaluació del Reglament eIDAS, la Comissió Europea ha identificat quatre grans problemes en relació amb el sistema d'identificació electrònica. En primer lloc, indica l'aparició d'un nou entorn on l'enfocament ha canviat de la provisió i ús d'identitats digitals rígides, a la provisió i dependència d'atributs específics relacionats amb aquestes identitats; en segon lloc, es palesa una major demanda de solucions d'identitat electrònica que puguin oferir aquestes capacitats proporcionant guanys d'eficiència i un alt nivell de confiança en tota la UE, tant en el sector públic com en el privat; en tercer lloc, aprecia les insuficiències del Reglament eIDAS actual; finalment, i gairebé de manera sorprenent, constata els problemes de privacitat i protecció de dades de les solucions d'identitat que queden fora de l'abast del Reglament eIDAS (essencialment, ofertes per a proveïdors de xarxes socials i institucions financeres), així com la falta d'abast transfronterer per a abordar necessitats sectorials específiques on la identificació és sensible i requereix un alt grau de certesa.

La Comissió es refereix a *identitats digitals rígides* en consideració al funcionament dels sistemes notificats actuals. L'Estat espanyol ha notificat únicament el DNI electrònic, que és un sistema que només permet compartir els atributs que conté, i no afegir-n'hi d'altres (com, per exemple, una titulació) ni compartir només un subconjunt de les dades (el que es coneix, generalment, com a *divulgació selectiva*). També constitueixen identitats digitals rígides els certificats qualificats, per bé que admetin altres atributs personals, ja que tècnicament no permeten la divulgació selectiva.

Pel que fa a les *insuficiències* del Reglament eIDAS, en resulten fonamentals tres: la manca d'obligació dels estats membres de proveir sistemes d'identificació electrònica als ciutadans; la manca d'obligació dels estats membres de notificar aquests sistemes a l'efecte del seu ús transfronterer i, finalment, la manca d'obligació dels estats membres de permetre l'ús dels sistemes notificats a entitats del sector privat (Alamillo Domingo, 2019). Aquestes mancances han limitat els beneficis en l'adopció de la identificació i l'autenticació electròniques en el mercat interior.

En resposta a aquesta problemàtica, s'ha aprovat el Reglament (UE) 2024/1183, del Parlament Europeu i del Consell, de l'11 d'abril de 2024, pel qual es modifica el Reglament (UE) núm. 910/2014 pel que fa a l'establiment del marc europeu d'identitat digital (Reglament eIDAS 2), que té com a eix troncal l'establiment d'un marc de treball que el 2030 condueixi a un ampli desplegament d'una identitat digital fiable, voluntària i controlada per l'usuari, reconeguda a tota la Unió i que permeti a cada usuari controlar les seves dades en les interaccions en línia; d'acord amb els objectius de la Declaració Europea sobre els Drets i Principis Digitals per a la Dècada Digital, que consagra la visió de la Unió sobre la transformació digital situant les persones al centre, empoderant els ciutadans i incentivant les empreses innovadores.

En aquest context, els objectius que es plantejà la Comissió Europea en proposar la reforma del Reglament eIDAS van ser garantir l'accés a solucions d'identitat electrònica altament segures i confiables; que els serveis públics i privats puguin confiar en solucions d'identitat digital confiables i segures; que les persones físiques i jurídiques estiguin facultades per a

utilitzar solucions d'identitat digital i, finalment, que aquestes solucions estiguin vinculades a una varietat d'atributs i permetin l'intercanvi específic de dades d'identitat limitat a les necessitats del servei específic demanat.

Així, el Reglament eIDAS 2 reconeix un veritable dret dels ciutadans de la Unió a una identitat digital sota el seu control exclusiu, que els permeti exercir els seus drets en l'espai digital, així com participar en l'economia digital. La reforma s'instrumenta mitjançant dues iniciatives diferents, tot i que íntimament relacionades, com són la regulació d'un nou mitjà d'identificació electrònica i de dos nous serveis de confiança, l'expedició i la validació de declaracions electròniques d'atributs.

Al nucli d'aquest Reglament hi ha la cartera europea d'identitat digital, un innovador mitjà d'identificació electrònica que també busca alliberar el potencial d'un ecosistema de credencials d'identitat. Així, marca una fita clau en el sector de la identitat digital perquè introdueix una nova forma d'identitat digital harmonitzada en l'àmbit de la Unió Europea, en la qual els estats membres estan obligats a tenir un paper garant en la seva provisió. Com a conseqüència, independentment de l'entitat que finalment assumeixi la provisió del servei, ho haurà de fer sotmesa a les garanties i obligacions que té com a servei públic (Timón López, 2024).

2.1. LA CARTERA EUROPEA D'IDENTITAT DIGITAL

La *cartera europea d'identitat digital* es defineix com un (nou) mitjà d'identificació electrònica que permet a l'usuari emmagatzemar, gestionar i validar de manera segura dades d'identificació de la persona i declaracions electròniques d'atributs per tal de proporcionar-los a les parts usuàries i a altres usuaris de carteres europees d'identitat digital, així com signar per mitjà de signatures electròniques qualificades o segellar per mitjà de segells electrònics qualificats (art. 3.42 del Reglament eIDAS modificat).

La finalitat d'aquesta iniciativa és garantir que totes les persones físiques i jurídiques disposin d'un accés transfronterer segur, de confiança i sense incidències a serveis públics i privats a la Unió, mantenint alhora el ple control sobre les seves dades (art. 5 *bis*.1 del Reglament eIDAS modificat), si bé la cartera europea d'identitat digital podrà utilitzar-se per a establir comunicacions tant amb sistemes de tercers com amb altres carteres.

El Reglament eIDAS obliga cada estat membre a proporcionar, almenys, una cartera europea d'identitat (art. 5 *bis*.1 del Reglament eIDAS modificat) a les persones físiques, les persones jurídiques i les persones físiques que representen altres persones físiques o persones jurídiques, a les quals atorga la condició d'usuaris (art. 3.5 *bis*) del Reglament eIDAS modificat) sempre que siguin ciutadans de la Unió o residents a la Unió, tal com es defineix en el dret nacional, per la qual cosa els estats membres han de garantir la igualtat d'accés a la identificació electrònica per a tots els seus ciutadans i residents (considerant 15 del Reglament eIDAS 2).

La cartera europea d'identitat digital es configura legalment com un servei d'ús estrictament voluntari per part dels usuaris, que no poden ser obligats a obtenir-la (art. 5 *bis*.15 del Reglament eIDAS modificat) ni, en el cas de disposar-ne, a utilitzar-la en les seves relacions

amb altres usuaris (que disposin de la seva pròpia cartera) ni amb parts usuàries, incloent-hi les administracions públiques.

En aquest sentit, l'article 5 *bis*.15 del Reglament eIDAS modificat ordena que l'accés als serveis públics i privats, l'accés al mercat laboral i la llibertat d'empresa no es poden restringir de cap manera ni poden perjudicar les persones físiques o jurídiques que no utilitzin les cartes europees d'identitat digital, per la qual cosa ha de continuar sent possible accedir als serveis públics i privats mitjançant els altres mitjans d'identificació i autenticació existents.

En conseqüència, la cartera europea d'identitat digital es diferencia absolutament d'altres sistemes d'identificació personal i, en concret, del DNI o la targeta d'identitat d'estranger (TIE) expedits a l'Estat espanyol, que tenen caràcter obligatori en atenció als interessos públics a què aquests instruments serveixen. Per tant, no es pot confondre aquesta cartera amb el DNI ni, possiblement, fer servir la mateixa base jurídica per a emetre-la.

Tot i que el Reglament eIDAS modificat és meridianament clar sobre el fet que la cartera és proporcionada per l'estat membre (art. 2.1 del Reglament eIDAS modificat), aquesta provisió pot fer-se acudint a diverses modalitats, la qual cosa ja ocorria en el Reglament eIDAS en relació amb els mitjans d'identificació electrònica notificats (art. 7a del Reglament eIDAS); això és, provisió directa per un estat membre, provisió d'acord amb un mandat d'un estat membre o provisió independent d'un estat membre però amb el reconeixement d'aquest estat membre (art. 5 *bis*.2 del Reglament eIDAS modificat). Tot això a fi d'oferir «flexibilitat als estats membres i aprofitar les tecnologies més avançades» (considerant 16 del Reglament eIDAS 2).³

En efecte, i com ja succeïa en el règim de notificació de sistemes d'identificació electrònica, també en la provisió de la cartera europea d'identitat digital s'evidencia el caràcter de servei públic que impregna la regulació de la identificació electrònica en el Reglament eIDAS i la diversitat de perspectives dels estats membres de la Unió Europea pel que fa al model de provisió, fins i tot amb intervenció del mercat. En tot cas, la seva expedició, ús i revocació són gratuïts per a totes les persones físiques (art. 5 *bis*.13 del Reglament eIDAS modificat), però no necessàriament per a les persones jurídiques, permetent diverses fórmules de sostenibilitat financera.

Atès que es tracta d'un mitjà d'identificació electrònica, la cartera europea d'identitat digital pot (tot i que és més correcte dir «ha de») contenir les denominades *dades d'identificació de persona* (en anglès *personal identifiable data*, PID), que permeten la identificació amb un nivell alt de seguretat, i la *correspondència transfronterera de la identitat*, capacitat que permet vincular un PID estranger a un número d'identificació d'estranger (NIE), en el cas de l'Estat espanyol.

Respecte a la *identificació dels usuaris* als quals es proveirà de la cartera europea d'identitat digital, el Reglament eIDAS 2 reconeix, com ja ocorria en el Reglament eIDAS:

[...] Les autoritats competents dels estats membres són les úniques que poden proporcionar un nivell de confiança alt en la determinació de la identitat d'una persona i, per tant, oferir garanties que la persona que afirma o manifesta posseir una determinada identitat

3. Totes les traduccions d'articles del Reglament eIDAS són nostres.

és, de fet, qui diu ser. Per tant, per a la provisió de carteres europees d'identitat digital, cal basar-se en la identitat legal dels ciutadans de la Unió, els residents a la Unió o les persones jurídiques (considerant 19 del Reglament eIDAS 2).

Per això el Reglament es refereix al «sistema d'identificació electrònica en virtut del qual es proporciona la cartera europea d'identitat digital» (art. 5 *quinquies*.2 del Reglament eIDAS modificat), funció que instrumenta mitjançant el procés d'expedició de les dades d'identificació.

Les dades d'identificació personal ja es definien en l'article 3.3 del Reglament eIDAS com «un conjunt de dades que permet establir la identitat d'una persona física o jurídica, o d'una persona física que representa una persona jurídica». Aquesta definició ha estat modificada pel Reglament eIDAS 2, que les defineix com un «conjunt de dades que s'emet de conformitat amb el Dret de la Unió o nacional i permet establir la identitat d'una persona física o jurídica, o d'una persona física que representa una altra persona física o una persona jurídica», de manera que subjecta al dret de la Unió o nacional l'emissió d'aquestes dades i amplia el concepte també a les persones físiques que representen altres persones físiques (tot i que continua quedant fora del concepte el cas de la persona jurídica que representa una persona física).

El Reglament d'execució (UE) 2015/1501 de la Comissió, del 8 de setembre de 2015, ha definit les exigències que ha de complir aquest conjunt mínim de dades per a dos casos coberts per la definició original del Reglament eIDAS, persona física i persona jurídica, quan s'utilitzi en un context transfronterer. Cal imaginar que aquest reglament serà objecte d'actualització, llevat que aquest contingut sia incorporat a l'acte d'execució de la cartera europea d'identitat digital.

La base jurídica del Reglament d'execució (UE) 2015/1501 és l'article 12.8 del Reglament eIDAS, referit al marc d'interoperabilitat previst en l'epígraf 4 del mateix article 12, que només és aplicable als sistemes d'identificació electrònica notificats conforme a l'article 9.1 del Reglament eIDAS, entre els quals no es troba la cartera europea d'identitat digital (atès que aquesta disposa del seu propi règim, que exclou l'aplicació de l'article 12 del Reglament eIDAS, d'acord amb l'article 5 *bis*.22 del Reglament eIDAS modificat), per la qual cosa no sembla que aquest sigui directament aplicable a les dades d'identificació de la persona associades a la cartera europea d'identitat digital, però el cert és que tampoc no es pot esperar una gran diferència quant a les dades que ho componguin, ja que ambdós instruments tenen la mateixa finalitat (identificar) i en el mateix context (transaccions transfrontereres).

En tot cas, els estats membres han de garantir que les dades d'identificació personal disponibles a través del sistema d'identificació electrònica en virtut del qual es proporciona la cartera europea d'identitat digital corresponguin de manera única a la persona física, la persona jurídica o la persona física que representa la persona física o jurídica i estiguin associades amb aquesta cartera europea d'identitat digital (art. 5 *bis*.5f del Reglament eIDAS modificat).

2.2. LES DECLARACIONS ELECTRÒNIQUES D'ATRIBUTS

La cartera europea d'identitat digital també pot contenir declaracions electròniques d'atributs, que poden ser qualificades o expedides per determinats organismes del sector públic i tenen el mateix valor jurídic que els documents expedits en paper.

En efecte, entre els nous serveis de confiança trobem l'expedició i la validació de declaracions electròniques d'atributs, que el Reglament defineix com «una declaració en forma electrònica que permet l'autenticació d'atributs»; així mateix, defineix el concepte d'*atribut* com una «característica, qualitat, dret o permís d'una persona física o jurídica, o d'un objecte». Com a exemples d'atributs, el Reglament eIDAS 2 esmenta les qualificacions acadèmiques, els graus universitaris o les qualificacions professionals.

Com es pot veure, es tracta d'un nou tipus de document electrònic que vincula un o diversos atributs d'identitat a una persona física o jurídica, amb la garantia que aquests atributs han estat verificats i, per tant, són autèntics. En aquest sentit, conforme al Reglament eIDAS 2, una persona física o jurídica podrà contractar els serveis de qualsevol prestador de serveis de confiança perquè li expedeixi aquestes declaracions d'atributs i, una vegada les tingui en el seu poder, podrà utilitzar-les en les transaccions on es requereixi, la qual cosa habilita un nou mercat de dades personals sota el control de la persona interessada, amb elevades garanties de seguretat i de privacitat.

El Reglament eIDAS 2 preveu dos règims jurídics diferenciats en relació amb l'expedició de declaracions electròniques d'atributs, aplicable a les declaracions expedides per prestadors de serveis de confiança, si escau qualificats, i a les declaracions expedides per entitats del sector públic responsables de fonts autèntiques, o en nom d'aquestes.

Una de les novetats és l'expedició de declaracions electròniques d'atributs per part de prestadors de serveis de confiança, que és una tècnica de privatització de l'activitat jurídica dels actes de constància, la qual fins ara estava reservada en exclusiva a les autoritats i altres entitats titulars de registres jurídics i administratius.

L'altra novetat és la regulació, afegida pel Consell durant la negociació de la proposta de Reglament, de l'expedició de declaracions electròniques d'atributs per part dels organismes del sector públic responsables de fonts autèntiques, o en el seu nom.

El Reglament eIDAS 2 estableix els següents efectes jurídics en relació amb les declaracions electròniques d'atributs. En primer lloc, l'associat al principi de no discriminació, conforme al qual no es poden denegar efectes jurídics ni admissibilitat com a prova en procediments judicials a una declaració electrònica d'atributs pel sol fet d'estar en format electrònic o de no complir els requisits aplicables a les declaracions electròniques qualificades d'atributs (art. 45 *ter.1* del Reglament eIDAS modificat).

En segon lloc, atenent al principi d'equivalència funcional, les declaracions electròniques qualificades d'atributs i les declaracions d'atributs expedides per —o en nom de— un organisme del sector públic responsable d'una font autèntica tenen els mateixos efectes jurídics que les declaracions lícitament expedides en paper (art. 45 *ter.2* del Reglament eIDAS modificat).

Finalment, el Reglament preveu el reconeixement transfronterer de les declaracions, en sentit doble: d'una banda, l'article 24 *bis.9* del Reglament eIDAS modificat ordena que una

declaració electrònica qualificada d'atributs expedida en un estat membre ha de ser reconeguda com a declaració electrònica qualificada d'atributs en tots els altres estats membres; de l'altra, d'acord amb l'article 45 *ter.3* del Reglament eIDAS modificat, una declaració d'atributs expedida per —o en nom de— un organisme del sector públic responsable d'una font autèntica en un estat membre ha de ser reconeguda en tots els estats membres com a declaració d'atributs expedida per —o en nom de— un organisme del sector públic responsable d'una font autèntica; garantint, en ambdós casos, la possibilitat d'ús d'aquestes declaracions.

Per tal de permetre la confiança en les informacions contingudes en les declaracions expedides per prestadors de serveis de confiança, el Reglament regula l'accés dels prestadors de serveis de confiança a les fonts autèntiques que contenen els atributs que s'han de declarar per al seu acarament o confrontació (art. 45 *sexies.1* del Reglament eIDAS modificat), fonts que defineix com un repositori o sistema, sota la responsabilitat d'un organisme del sector públic o una entitat privada que contingui i proporcioni atributs sobre una persona física o jurídica i que es consideri una font primària d'aquesta informació o es reconegui com a autèntic de conformitat amb el dret de la Unió o nacional, incloent-hi les pràctiques administratives.

L'accés es garanteix, com a mínim, per als atributs següents, continguts en l'annex VI: adreça, edat, gènere, estat civil, composició familiar, nacionalitat o ciutadania, qualificacions educatives, títols i llicències, qualificacions, títols i llicències professionals, facultats i mandats per a representar persones físiques o jurídiques, permisos i llicències públiques, i, per a persones jurídiques, dades financeres i de l'empresa.

Aquest llistat mostra el potencial transformador d'aquesta proposta, que permet un nou mercat descentralitzat de dades per al seu consum en processos de negoci, sota el control de la persona interessada. Sens dubte, facilitarà l'accés a les dades, si més no a dades rellevants de les administracions públiques, tan necessari en les transaccions electròniques.

2.3. LA DIVULGACIÓ SELECTIVA D'ATRIBUTS

Un dels aspectes més innovadors, i interessants per a la gestió de documents, és l'anomenada *divulgació selectiva de dades personals*, que el Reglament eIDAS 2 descriu com un concepte que faculta el propietari de les dades per a revelar només determinades parts d'un conjunt de dades més ampli, per tal que l'entitat receptora obtingui únicament la informació que sigui necessària per a la prestació d'un servei sol·licitat per l'usuari, exigint, com ja hem vist, que la cartera europea d'identitat digital permeti tècnicament la divulgació selectiva d'atributs a les parts usuàries, tant a partir d'un document com de diversos documents, reforçant la comoditat i la protecció de les dades personals, en especial la minimització de dades.

La divulgació selectiva és aplicable obligatòriament als documents expedits a la cartera europea; això és, tant les dades d'identificació de la persona com les declaracions electròniques d'atributs, objectes digitals que haurem d'incorporar al nostre enfocament de gestió de documents electrònics des de la perspectiva de la tipologia documental i dels formats documentals.

És precisament en el format documental on trobem la principal innovació, atès que ens referim a documents signats o segellats electrònicament que, a diferència dels formats em-

prats més habitualment, permeten compartir només part de la informació sense que es vegi invalidada la signatura o el segell electrònic.

Tot i que aquesta tècnica es pot implementar de maneres diverses, existeixen diferents formats tècnics escollits per al seu ús en la cartera europea d'identitat digital. El format mDL/mDoc+MSO i el format SD-JWT permeten convertir una credencial en una col·lecció de «divulgacions» que es lliuren a l'usuari, i posteriorment remet a tercers una o diverses d'aquestes divulgacions, per la qual cosa, sense que s'afecti la integritat ni autenticitat del document, es pot donar ple compliment a la normativa de dades de caràcter personal.

3. L'IMPACTE DEL REGLAMENT EIDAS MODIFICAT EN LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES CATALANES

La modificació del Reglament eIDAS suposa un canvi important d'enfocament respecte a la gestió de la identitat digital, tant des de la perspectiva de la identificació i autenticació de les persones interessades, com de les informacions d'identitat que es poden compartir en les relacions entre les persones interessades i les entitats.

En aquest epígraf presentarem els principals impactes que presenta la nova normativa per a les administracions públiques catalanes.

3.1. L'OBLIGACIÓ D'ADMISSIÓ DE LA CARTERA EUROPEA D'IDENTITAT DIGITAL

Com ja passava amb els mitjans d'identificació electrònica que havien estat objecte de notificació d'acord amb l'article 9 del Reglament eIDAS, que havien d'ésser admesos per les entitats del sector públic de qualsevol estat membre de la Unió Europea, també cal admetre l'ús de la cartera europea d'identitat digital. Així ho exigeix l'article 5 *septies*.1 del Reglament eIDAS modificat:

Quando los estados miembros exijan una identificación y una autenticación electrónicas para acceder a un servicio en línea prestado por un organismo del sector público, también aceptarán las carteras europeas de identidad digital proporcionadas de conformidad con el presente Reglamento.

L'article 3.7 del Reglament eIDAS, que no ha estat modificat en la reforma, defineix un *organisme del sector públic* com:

[...] las autoridades estatales, regionales o locales, los organismos de derecho público y las asociaciones formadas por una o varias de estas autoridades o uno o varios de estos organismos de derecho público, o las entidades privadas mandatarias de al menos una de estas autoridades, organismos o asociaciones para prestar servicios públicos actuando en esa calidad.

La noció de *servei públic* no es defineix en el Reglament eIDAS, per la qual cosa sembla raonable atendre al dret nacional en aquest punt, fet que a l'Estat espanyol ens condueix

amb una certa seguretat a la LPAC, ja presentada, i en concret al seu article 9, que és el que precisament conté l'exigència d'identificació electrònica.

En termes pràctics, les entitats sotmeses a l'article 9 de la LPAC han d'ampliar el catàleg de sistemes d'identificació per a comprendre totes les carteres europees d'identitat digital, igual que han d'admetre tots els sistemes d'identificació electrònica admesos per l'Administració general de l'Estat a l'empara de l'article 9.4 de la LPAC.

Ni l'article 5 *septies*.1 ni el règim transitori del Reglament eIDAS modificat estableixen, a diferència d'altres subjectes obligats, una data a partir de la qual caldrà admetre l'ús de la cartera europea d'identitat digital, per la qual cosa cal concloure que aquesta obligació d'admissió és aplicable des de la data en què els usuaris en puguin disposar, una data que resulta difícil d'establir perquè depèn de la disponibilitat efectiva de la cartera europea d'identitat digital per part dels ciutadans, cosa que, en definitiva, depèn dels estats membres.

L'article 5 *bis*.1 del Reglament eIDAS modificat ordena que els estats membres han de proveir almenys una cartera europea d'identitat digital en vint-i-quatre mesos des de l'entrada en vigor dels actes d'execució que cal dictar en sis mesos des de l'entrada en vigor de l'eIDAS 2 (art. 5 *bis*.23 i 5 *quater*.6 del Reglament eIDAS modificat); és a dir, abans del 21 de novembre de 2026. La problemàtica que apareix, però, deriva del fet que alguns estats membres poden començar a proveir la cartera europea d'identitat digital abans. Per exemple, si Alemanya proveeix la cartera europea d'identitat digital a partir del novembre del 2025, els ciutadans alemanys tindran l'expectativa d'admissió de la seva cartera per part de qualsevol entitat del sector públic des d'aquell moment, òbviament incloent-hi les que conformen el sector públic català.

Per a poder admetre l'ús de la cartera europea d'identitat digital en interaccions digitals, les entitats del sector públic han de complir el règim previst per a les *parts usuàries* previst en l'article 5 *ter* del Reglament eIDAS modificat, cosa que inclou les obligacions següents.

En primer lloc, l'entitat pública haurà de registrar-se en l'estat membre d'establiment (art. 5 *ter*.1 del Reglament eIDAS modificat); és a dir, amb caràcter general, a l'Estat espanyol. A aquest efecte, caldrà establir un procediment de registre i publicitat de les parts usuàries que utilitzin les carteres europees d'identitat digital, a càrrec d'un organisme designat per l'estat membre (art. 5 *bis*.18a del Reglament eIDAS modificat), procediment que ha de tenir un cost raonable i proporcional al risc (art. 5 *ter*.2 del Reglament eIDAS modificat), que s'ha de basar en determinades informacions aportades per la part usuària (art. 5 *ter*.2 del Reglament eIDAS modificat) i que cal actualitzar en cas de canvis (art. 5 *ter*.6 del Reglament eIDAS modificat). Aquestes informacions són les següents:

- a) la información necesaria para autenticarse en las carteras europeas de identidad digital, lo que como mínimo incluye:
 - i) el estado miembro en el que la parte usuaria tiene su sede, y
 - ii) el nombre de la parte usuaria y, en su caso, su número de registro tal como figura en un registro oficial, junto con los datos de identificación de dicho registro oficial;
- b) los datos de contacto de la parte usuaria;
- c) el uso previsto de las carteras europeas de identidad digital, incluida una mención de los datos que la parte usuaria solicitará a los usuarios.

És especialment rellevant la declaració de les dades que sol·licitarà l'entitat del sector públic (la part usuària de la cartera europea d'identitat digital) al ciutadà (l'usuari de la cartera en qüestió), ja que no podrà sol·licitar-n'hi altres de diferents (art. 5 *ter*.3 del Reglament eIDAS modificat). Això connecta amb l'aplicació correcta, i estricta, de la normativa de protecció de dades de caràcter personal.

Cal notar que aquesta obligació de registre és addicional a qualsevol altra que pugui resultar exigible a la part usuària conforme al dret de la Unió o al dret nacional aplicable (art. 5 *ter*.4 del Reglament eIDAS modificat), en especial en aquelles situacions en què es requereixen condicions d'accés al mercat.

Finalment, pel que fa al procediment de registre, l'organisme responsable d'aquest procediment resta obligada a donar publicitat de les entitats registrades mitjançant un sistema en línia en una forma signada o segellada electrònicament i que sigui apropiada per al tractament automàtic (art. 5 *ter*.5 del Reglament eIDAS modificat), fet que permet que la mateixa cartera d'identitat digital implementi controls per a verificar l'actuació correcta de la part usuària. Efectivament, la cartera europea d'identitat digital ha de disposar de protocols i interfícies comunes, entre altres finalitats, per a poder denunciar una part usuària davant l'autoritat nacional competent de protecció de dades quan es rebí una sol·licitud de dades presumptament il·lícita o sospitosa (art. 5 *bis*.5a.x del Reglament eIDAS modificat).

En segon lloc, i com resulta evident, perquè això sigui possible la part usuària s'ha d'identificar i autenticar enfront de la pròpia cartera europea d'identitat digital (art. 5 *bis*.5c del Reglament eIDAS modificat i 5 *ter*.8 del Reglament eIDAS modificat), cosa que també es fa mitjançant protocols i interfícies comunes (art. 5 *bis*.5a.vii del Reglament eIDAS modificat) i que exigeix que els estats membres facilitin un mecanisme comú (art. 5 *ter*.7 del Reglament eIDAS), de manera anàloga al que ocorre en sistemes àmpliament utilitzats com els passaports.

En tercer lloc, en connectar-se amb la cartera europea d'identitat digital, l'entitat del sector públic ha de dur a terme el procediment d'autenticació i validació de les dades d'identificació personal i de les declaracions electròniques d'atributs sol·licitats per les carteres europees d'identitat digital (art. 5 *ter*.9 del Reglament eIDAS modificat).

En quart lloc, normalment l'entitat pública que admet l'ús de la cartera europea d'identitat digital també necessitarà fer la *correspondència transfronterera d'identitat* prevista en l'article 11 *bis* del Reglament eIDAS modificat, necessitat que ja existia en el sistema d'interoperabilitat de la identificació electrònica del Reglament eIDAS original i que permet associar un NIE a una persona interessada estrangera no resident que s'ha de relacionar amb les administracions espanyoles. Aquesta funcionalitat s'ha implementat en el sistema Cl@ve actual, operat per un òrgan de l'Administració general de l'Estat, la Secretaria General d'Administració Digital, i caldrà estendre-la a la cartera europea d'identitat digital.

Com es pot veure, es tracta d'un règim que comporta uns costos de gestió importants, que només es poden alleugerir emprant intermediaris, cosa que autoritza implícitament l'article 5 *ter*.10 del Reglament eIDAS modificat, que considera els intermediaris com a parts usuàries (per la qual cosa hauran de complir amb totes les obligacions de les parts usuàries), prohibint-los l'emmagatzematge de les dades.

Un possible candidat a intermediari, atenent al model català d'administració electrònica, és el Consorci Administració Oberta de Catalunya (en endavant, Consorci AOC), possiblement integrant aquesta capacitat en el servei Vàlid ja existent. Tanmateix, sembla raonable esperar que el servei Cl@ve assumeixi aquesta funció amb caràcter general a l'Estat. Totes dues possibilitats es poden coordinar fàcilment.

3.2. L'ADMISSIÓ DE DECLARACIONS ELECTRÒNIQUES D'ATRIBUTS

Com hem vist anteriorment, les declaracions electròniques d'atributs emeses per prestadors de serveis de confiança qualificats o per entitats públiques responsables de fonts autèntiques, o en el seu nom, tenen el mateix efecte jurídic que les declaracions emeses lícitament en paper.

Tanmateix, i a diferència de la signatura electrònica o del segell electrònic, que en determinades circumstàncies han d'ésser obligatòriament admeses per les administracions públiques (vegeu els art. 27 i 37 del Reglament eIDAS), en aquest cas no sembla que existeixi l'obligació legal d'admetre aquestes declaracions electròniques d'atributs, ja que l'article 5 *septies*.1 del Reglament eIDAS només es refereix a la identificació i l'autenticació electròniques, cosa que exclou les declaracions electròniques d'atributs. Poder es podria interpretar l'obligació d'admissió de la cartera, en aquests casos, com referida tant a les dades d'identificació de la persona com a les declaracions d'atributs, per a evitar discriminacions a usuaris en funció del disseny del repartiment de dades entre totes dues tipologies de documents (imaginem, per exemple, que la majoria d'edat s'emet com a declaració electrònica d'atributs vinculada a les dades d'identificació de l'usuari), cosa que resultaria raonable, però caldrà veure si aquesta interpretació és adoptada en els actes d'execució o bé en la *praxi* administrativa, o bé és imposada pels tribunals.

Amb independència que sigui obligatòria o no, l'admissió de declaracions electròniques d'atributs és una oportunitat real per a millorar i simplificar les relacions entre les persones interessades i les administracions públiques i, en concret, per a superar les limitacions que presenta l'article 28 de la LPAC quant a la no aportació de documents, que es troba limitat als intercanvis entre administracions públiques.

En els casos no coberts per aquesta norma, la persona interessada ha d'aportar el document. Tot i que la llei permet l'aportació d'una còpia simple sota la responsabilitat de la persona interessada, normalment l'aportació s'ha de fer en forma de còpia electrònica autèntica, fet que comporta el desplaçament de la persona interessada a una oficina d'assistència en matèria de registres per a la digitalització del document i el seu enviament a l'òrgan responsable del procediment, que l'haurà de processar de manera manual. L'admissió de declaracions electròniques d'atributs directament a la seu electrònica resoldria aquesta problemàtica.

Implementar aquesta possibilitat permetria, cosa que encara és més important, un millor compliment dels principis de protecció de les dades personals, fent servir la capacitat de divulgació selectiva per a garantir l'aplicació del *principi de minimització de dades* en particular en requerir informacions a les persones interessades.

3.3. L'EXPEDICIÓ DE DECLARACIONS ELECTRÒNIQUES D'ATRIBUTS

Com ja hem vist, el Reglament eIDAS modificat preveu l'expedició de declaracions electròniques d'atributs per part d'organismes del sector públic responsables d'una font autèntica, o en el seu nom.

Es tracta d'una de les principals possibilitats d'innovació documental per part de les administracions públiques, vinculada amb els actes de constància i que recorda, en certa manera, una de les innovacions originàries de l'Administració electrònica, l'expedició de certificats telemàtics per part de les administracions públiques, prevista en l'article 14 del Reial decret 263/1996, del 16 de febrer, pel qual es regula la utilització de tècniques electròniques, informàtiques i telemàtiques per l'Administració general de l'Estat, afegit pel Reial decret 209/2003, del 21 de febrer, pel qual es regulen els registres i les notificacions telemàtiques, així com la utilització de mitjans telemàtics per a la substitució de l'aportació de certificats pels ciutadans, que val la pena reproduir per la seva alineació amb l'enfocament del Reglament eIDAS modificat:

1. El certificado telemático contendrá los datos objeto de certificación y la firma electrónica de la autoridad competente para expedirlos.
2. La expedición de un certificado telemático se realizará:
 - a) A solicitud del interesado, a quien le será enviado o puesto a disposición para su remisión al órgano que lo requiere.
 - b) A instancia del órgano requirente, bien a iniciativa del interesado, o del propio órgano requirente, siempre que cuente con el expreso consentimiento de aquél, salvo que el acceso esté autorizado por una ley. En este supuesto, la petición de certificado identificará el trámite o procedimiento para el que se requiere y hará constar que se dispone del consentimiento expreso del interesado o la norma que lo exceptúe.
3. A estos efectos, el consentimiento del interesado para que el certificado sea requerido por el órgano tramitador del procedimiento habrá de constar en la solicitud de iniciación del procedimiento o en cualquier otra comunicación posterior, sirviendo el recibo de presentación de ésta como acreditación del cumplimiento del requisito de presentación del certificado.
4. Los certificados telemáticos producirán idénticos efectos a los expedidos en soporte papel.

A tal efecto, su contenido deberá poder ser impreso en soporte papel, en el que la firma manuscrita será sustituida por un código de verificación generado electrónicamente que permita en su caso contrastar su autenticidad accediendo por medios telemáticos a los archivos del órgano u organismo emisor.

Aquesta possibilitat no es va incorporar al Reial decret 1671/2009, del 6 de novembre, pel qual es desenvolupà parcialment la Llei 11/2007 en l'àmbit de l'Administració general de l'Estat, ni tampoc al RAFME, tot i que s'ha mantingut en normes sectorials (Agència Estatal d'Administració Tributària [AEAT], Seguretat Social, entre d'altres), evidentment adequades a la LPAC i el RAFME, per la qual cosa resulta de plena actualitat i interès.

Tanmateix, les exigències per a l'expedició de declaracions electròniques d'atributs són molt superiors a les que es requereixen per a l'expedició de certificats telemàtics. En par-

ticular, conforme al que disposa l'article 45 *septies*.2 del Reglament eIDAS modificat, que exigeix als organismes emissors un nivell de fiabilitat equivalent al dels prestadors qualificats de serveis de confiança de conformitat amb l'article 24 del mateix Reglament eIDAS modificat, cosa que resulta simplement inviable per a moltes administracions, que possiblement preferiran contractar els serveis d'un prestador qualificat, en cas que vulguin oferir el servei. Un altre cop, atenent al model català d'administració electrònica, aquí pot haver-hi una possibilitat interessant per al Consorci AOC, l'actual prestador propi de serveis qualificats de confiança.

Existiria, però, una alternativa en aquest cas, ja que, com sabem, l'expedició de les declaracions d'atributs la pot fer un organisme del sector públic en nom d'altres organismes del sector públic que siguin responsables d'una font autèntica, cosa que connecta ràpidament amb les infraestructures per a l'intercanvi de dades i documents previstes en els articles 28 de la LPAC i 155 de la LRJSP, que habilitarien aquesta possibilitat de manera relativament fàcil i eficient. En aquest context i en funció de l'àmbit, es podria plantejar qui fora l'emissor: potser un òrgan de la Generalitat de Catalunya o un ajuntament d'una gran població, en nom dels registres administratius del seu àmbit d'actuació, o una diputació en assistència als ajuntaments, però també, de nou, el Consorci AOC en nom de totes les administracions catalanes, atesa la seva particular posició institucional i instrumental en el model català (Mir, 2006), així com les seves condicions de fiabilitat com a prestador qualificat.

Amb independència de les decisions organitzatives, però, cal fer notar que es tracta d'una activitat supervisada i sotmesa a controls estrictes, i que ha d'ésser objecte de desenvolupament normatiu per part de l'Estat (a diferència de l'expedició per un prestador qualificat, que ja té el seu propi marc de supervisió).

Tot i que ens hem referit als certificats administratius per a exemplificar l'interès d'aquesta innovació jurídica, no s'ha d'entendre limitada exclusivament a aquest cas d'ús, sinó que inclou qualsevol declaració que pugui emetre lícitament emetre, en paper, l'Administració, fet que implica que és aplicable a qualsevol document o acte administratiu. És cert que, des d'un punt de vista estricte i excessivament formal, es podria plantejar el dubte de si una declaració electrònica d'atributs podria substituir una declaració emesa electrònicament, i no en paper, que és precisament el cas dels documents administratius, que cal emetre en suport electrònic amb caràcter general.

L'adopció d'aquesta posició interpretativa sembla poc raonable tenint en compte el principi d'equivalència funcional que informa el Reglament eIDAS, limitaria l'expedició de declaracions electròniques d'atributs únicament als casos en què el document només s'emet en suport paper, com és el cas d'alguns documents de viatge, determinades titulacions o, en general, les còpies autèntiques en paper, però el que és més important és que implicaria un perjudici evident per a les persones interessades a obtenir aquestes declaracions per a compartir-les amb terceres persones, en especial en comparació amb altres persones nacionals o residents en altres estats de la Unió.

Com a reflexió addicional i tenint en compte la ja esmentada capacitat de divulgació selectiva de les declaracions electròniques d'atributs, caldrà reflexionar sobre el futur de les còpies electròniques autèntiques parcials, que deixen de ser estrictament necessàries. En efecte, podrem crear documents originals que es poden compartir, o publicar, de manera parcial

sense perdre aquesta condició. Sens dubte, s'albira la necessitat d'una modificació de l'enfocament normatiu de l'Esquema Nacional d'Interoperabilitat.

3.4. LA PROVISIÓ DE LA CARTERA EUROPEA D'IDENTITAT DIGITAL

La darrera possibilitat que trobem es refereix a la provisió de la cartera europea d'identitat digital per part de les administracions públiques catalanes, que és formalment possible tant per a les persones físiques com per a les persones jurídiques.

En efecte, el Reglament eIDAS modificat es limita a ordenar als estats la provisió d'almenys una cartera, i deixa a cada estat la determinació del model, com ja ocorria en el sistema originari del Reglament eIDAS.

En relació amb la provisió directa de la cartera europea d'identitat digital per part de l'Estat, o sota mandat de l'Estat, sembla clara la necessitat de disposar de la corresponent norma d'atribució de les potestats administratives necessàries per a aquesta activitat, conforme al sistema de repartiment de competències entre les administracions públiques. En aquest sentit, cal preguntar-se sobre la possibilitat d'acudir a la normativa existent actualment a l'Estat espanyol en relació amb la identificació electrònica, per als diferents tipus de cartera europea d'identitat digital que s'han de proveir.

En el cas de les persones físiques, esdevé gairebé inevitable acudir a la normativa reguladora del DNI, en el cas dels nacionals espanyols, i de la TIE, en el dels estrangers no comunitaris. En efecte, el caràcter exclusiu i excloent del DNI com l'únic document amb prou valor per si sol per a l'acreditació, a tots els efectes, de la identitat i les dades personals del seu titular —en paraules del preàmbul del Reial decret llei 14/2019, del 31 d'octubre, pel qual s'adopten mesures urgents per raons de seguretat pública en matèria d'administració digital, contractació del sector públic i telecomunicacions, i de la nova redacció de l'article 81 de la Llei orgànica 4/2015, del 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana (en endavant, LOPSC)—, fa pensar en el seu protagonisme en la provisió de la cartera europea d'identitat digital o, si més no, en la provisió de les dades d'identificació de la persona. L'escassa normativa del DNI continguda en la LOPSC és clarament insuficient per a la provisió de la cartera i fins i tot del PID, i en la seva redacció actual únicament seria útil com a part del procés d'incorporació de l'usuari a la cartera. El mateix succeeix amb la normativa de la TIE continguda en la Llei orgànica 4/2000, de l'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.

Per contra, ja sabem que els sistemes actualment admesos a l'efecte de la identificació electrònica per a persones físiques i jurídiques troben suport legal en l'article 9 de la LPAC, referit a l'admissió dels sistemes d'identificació electrònica de què disposin els interessats en les seves relacions amb les administracions públiques i desenvolupat, amb caràcter bàsic, pel RAFME.

Atesa la naturalesa jurídica de la cartera europea d'identitat digital com un mitjà d'identificació electrònica, sembla que encaixi en aquest article 9 de la LPAC, igual que el servei idCAT, sia certificat o mòbil, per la qual cosa potser seria possible donar suport a l'expedició de la cartera europea d'identitat digital en aquesta normativa, atenent a la interpretació que n'ha fet el Tribunal Constitucional.

La Sentència del Tribunal Constitucional (STC) 55/2018, del 24 de maig, considera en el seu fonament jurídic (FJ) 9:

La Ley 39/2015 tampoco impone los sistemas de identificación electrónica en las relaciones del ciudadano con las administraciones públicas ni establece el régimen del registro previo ni fija requisitos mínimos de seguridad; sino que remite las decisiones en torno a los sistemas de identificación electrónica a cada una de las administraciones públicas (apartado 2) con los siguientes límites: la administración que admita un sistema de claves concertadas o similares habrá de admitir necesariamente el uso de certificados de firma o sello, que proporcionan mayores niveles de seguridad (apartado 2, último párrafo); los ciudadanos tendrán siempre derecho a identificarse electrónicamente ante cualquier administración pública mediante los sistemas que haya admitido la Administración General del Estado (apartado 3, que hoy corresponde al apartado 4), añadiendo que solo si el sistema resulta poco idóneo por las características del concreto trámite o servicio, la administración pública correspondiente podrá oponerse a su utilización, posibilidad que resulta de la referencia “salvo prueba en contrario” (apartado 3).

I afegeix:

Esta regulación favorece que cada administración diseñe sus propios sistemas de identificación electrónica o admita los expedidos por otras entidades públicas o privadas y, con ello, que estos sean más o menos complejos según sus preferencias y la relevancia o características del trámite o servicio correspondiente. En particular, una administración, en función de su mayor o menor interés en que sus instrumentos de identificación electrónica sean interoperables en un contexto trasfronterizo, podrá decidir sobre el cumplimiento de las condiciones y niveles de seguridad previstos en el Reglamento eIDAS. Pueden tener cabida, en consecuencia, políticas muy diversas, tanto las proclives a emplear sistemas muy estrictos, que puedan tener virtualidad en otros Estados miembros de la Unión Europea, como las partidarias de instrumentos de identificación electrónica sencillos con bajos niveles de seguridad.

Partint de la interpretació constitucional exposada i atès que la cartera europea d'identitat digital és un mitjà d'identificació electrònica que es pot expedir dins del sistema d'identificació electrònica de la LPAC, cal deduir que el règim de l'article 9 de la LPAC permetria organitzar l'expedició d'aquestes carteres a càrrec tant de l'Estat com de les comunitats autònomes i, per descomptat, de les entitats que integren l'Administració local (si bé possiblement en el cas de les que tenen major capacitat), sens perjudici de la necessitat de fer ús del DNI o de la TIE per a la verificació de la identitat de la persona física en la provisió de les dades d'identificació de la persona de la cartera en qüestió.

En la mateixa STC 55/2018 s'admet la possibilitat que l'Estat actuï com a proveïdor amb abast nacional, com actualment passa amb el DNI electrònic, mitjà de nivell alt actualment notificat en el marc del Reglament eIDAS, o amb els dos mitjans addicionals, Cl@ve PIN i Cl@ve Permanent, cosa que el TC troba justificat per la necessitat de «garantizar un tratamiento común a todos los ciudadanos al atribuirles el derecho a utilizar ante cualquier administración pública los sistemas de identificación electrónica que haya admitido la Administración general del Estado». I el Tribunal considera:

[...] la normativa efectivamente establecida y sometida a nuestro enjuiciamiento es un ejercicio de la libertad de configuración legislativa constitucionalmente garantizada que no desborda los límites del artículo 149.1.18 CE y, por tanto, no invade las competencias autonómicas en materia de organización y procedimientos administrativos.

La STC 55/2018 conté, però, un vot particular formulat per la magistrada María Luisa Balaguer Callejón, que considera inconstitucional l'article 9.4 de la LPAC (abans article 9.3) perquè:

[...] la garantía del tratamiento común de todos los ciudadanos se logra garantizando que puedan identificarse electrónicamente ante todas las administraciones públicas a través de sistemas que cumplan los requisitos establecidos en el apartado segundo del artículo 9. Ahora bien, la previsión añadida de que los sistemas admitidos por la Administración General del Estado se imponen a todas las demás administraciones públicas vulnera la potestad de autoorganización de las Comunidades Autónomas [...] lo que deberían preverse son los imprescindibles mecanismos de colaboración que permitan la necesaria coordinación y cooperación entre las administraciones públicas implicadas en la búsqueda de aquellas soluciones con las que se consiga optimizar el ejercicio de las competencias estatales y autonómicas, pero no adoptar una regla de imposición a todas las demás administraciones de los mecanismos de identificación aceptados por la Administración General del Estado, incluso en ámbitos en los que las Comunidades Autónomas ostenten competencias exclusivas, con rechazo de raíz de cualquier fórmula de colaboración entre el Estado y las Comunidades Autónomas.

I, en segon lloc, el vot particular també exposa:

[...] la invocación del artículo 6.1 del Reglamento (UE) 910/2014 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 23 de julio, no es argumento válido para atraer la competencia hacia el Estado en cuanto al reconocimiento de los sistemas de identificación, ya que, como ha señalado este Tribunal, entre otras, en la STC 33/2005, de 17 de febrero, FJ 3, «el hecho de que una competencia suponga ejecución del Derecho comunitario no prejuzga cuál sea la instancia territorial a la que corresponda su ejercicio, porque ni la Constitución ni los Estatutos de Autonomía prevén una competencia específica para la ejecución del Derecho comunitario. Así pues, la determinación de a qué ente público corresponde la ejecución del Derecho comunitario, bien en el plano normativo, bien en el puramente aplicativo, se ha de dilucidar caso por caso teniendo en cuenta los criterios constitucionales y estatutarios de reparto de competencias entre el Estado y las Comunidades Autónomas en las materias afectadas».

Per això, el vot particular es queixa:

[...] el argumento que emplea la Sentencia se aparta de esta doctrina, porque lleva consigo implícita la consecuencia de que será la Administración General del Estado la que deba reconocer el sistema de identificación electrónica de otro Estado miembro de la Unión Europea, lo que no es consecuente con el sistema interno de distribución de competencias. En efecto, si la actuación que deba realizarse con ese sistema de otro Estado tiene lugar ante la administración de una Comunidad Autónoma, por ser la titular de la competencia concernida, será la administración autonómica la que deba reconocer dicho sistema, ateniéndose

a lo establecido en el artículo 6.1 del Reglamento (UE) 910/2014. Entre otros aspectos, ello implica constatar que se trate de un sistema de identificación electrónica incluido en la lista publicada por la Comisión de conformidad con el artículo 9 del propio Reglamento, lista que se forma a partir de las notificaciones de los sistemas que los Estados miembros efectúan a la Comisión en los términos del artículo 9.1. No existen razones para que esa facultad deba quedar reservada al Estado, pudiendo ejercerla cada Comunidad Autónoma en el ámbito de sus competencias.

El raonament de la STC 55/2018 respecte al Reglament eIDAS, igual que la queixa que a aquest formula el vot particular, no resulten d'aplicació directa al nou mitjà d'identificació electrònica en què consisteix la cartera europea d'identitat digital, que és d'admissió directa i obligatòria per a les entitats del sector públic, però també per a les del sector privat (art. 5 *ter* del Reglament eIDAS modificat). No són aplicables a la cartera europea d'identitat digital l'article 6 ni, per descomptat, l'article 9 del Reglament eIDAS, i no es pot extrapolar el raonament de la STC 55/2018 a la cartera europea d'identitat digital, per la qual cosa no es pot deduir de la doctrina constitucional l'existència d'una eventual competència exclusiva de l'Estat en relació amb la provisió de la cartera europea d'identitat digital.

I encara genera més dubtes la possible consideració que la provisió de la cartera europea d'identitat digital de persona física ha de quedar reservada a l'Estat i, més en concret, al Ministeri de l' Interior, atès el seu efecte funcionalment equivalent al DNI. En aquest moment cal portar a col·lació la STC 10/2023, del 23 de febrer de 2023, que exposa en el seu FJ 4:

[...] la atribución al DNI del carácter de único documento válido para acreditar a todos los efectos la identidad y los datos personales de su titular (recuperando un rasgo que ya le atribuía el art. 1 del Decreto 196/1976, de 6 de febrero, por el que se regula el documento nacional de identidad) no va, como también ha señalado el abogado del Estado, en detrimento de la utilización de otros posibles sistemas de identificación que puedan utilizar las administraciones públicas.

[...]

Lo que sí queda vedado con esta regulación, sin que ello plantee problema competencial alguno, dado el carácter exclusivo del título estatal en los términos que resulta de la doctrina constitucional, es, como la propia demanda reconoce, que se regulen otros sistemas de identificación a los que se les otorgue la misma consideración y eficacia descrita en el art. 8.1 LOPSC. En otros términos, las normas cuestionadas lo único que hacen es cercenar la posibilidad de introducir un nuevo documento de acreditación de la identidad que pudiera sustituir al DNI.

Certament, el que sembla fer la reforma del Reglament eIDAS és precisament introduir un nou document d'acreditació d'identitat per a emprar en aquells casos en què normalment es faria servir el DNI, per la qual cosa aparentment s'oposaria al règim de la LOPSC (tot i que el principi de supremacia del dret de la Unió fa intangible aquesta possibilitat enfront del Reglament). No obstant això, es tracta d'un conflicte aparent, ateses les diferències entre tots dos sistemes, començant per l'obligatorietat del DNI davant la voluntarietat de la cartera europea d'identitat digital de persona física, així com la primacia del DNI davant la cartera en cas de conflicte o en aquells casos en què la legislació no autoritzi l'ús d'aquesta cartera (cfr.

els casos d'admissió obligatòria de la cartera en l'art. 5 *septies* del Reglament eIDAS modificat, clarament menors que els casos en què s'exigiria el DNI). Per això, tampoc en aquest cas sembla que existeixi cap obstacle per a donar suport a la provisió de la cartera prenent com a base la LPAC, en els termes ja exposats.

Aquesta problemàtica no es presenta en el cas de la provisió de la cartera europea d'identitat digital de persones jurídiques, o de persones físiques representants de persones físiques o de persones jurídiques. En aquests casos, adquireixen un protagonisme reforçat els registres constitutius de la personalitat jurídica de les diferents persones jurídiques, incloent-hi els registres mercantils, per a les societats de capital, o els registres administratius de diverses tipologies d'entitats, com les associacions, els col·legis professionals..., gestionats tant per l'Estat com per les comunitats autònomes en funció de l'àmbit territorial; organismes que potser seran els més apropiats per a l'expedició d'aquestes carteres europees d'identitat digital, en una aplicació adequada de l'article 9 de la LPAC, tal com ha estat interpretat pel Tribunal Constitucional.

No s'oposa al que s'acaba de dir el paper de l'Estat en la determinació de les condicions bàsiques relatives al sistema, més enllà de les exigències ja harmonitzades pel mateix Reglament eIDAS i els corresponents actes d'execució, atès que «puede considerarse básica la decisión en torno a la eventual utilización de una determinada tecnología en el concreto ámbito discutido» —els sistemes d'identificació electrònica— (STC 10/2023 FJ 4), possibilitat que potser podria implementar-se mitjançant una norma reglamentària bàsica, en desenvolupament de la LPAC, sempre que no calgui utilitzar tractaments biomètrics, cas en el qual resultaria convenient —i, possiblement, necessari— dictar una norma amb rang de llei, excepte si aquesta qüestió es regula suficientment en els actes d'execució corresponents.

4. CONCLUSIONS

El Reglament eIDAS, en la seva formulació originària del 2014, ha tingut un impacte significatiu en l'activitat de les administracions públiques, en especial des de la perspectiva de les garanties documentals electròniques, però també per a la comprovació de la identitat de les persones interessades.

La reforma del Reglament eIDAS, deu anys després, pel Reglament (UE) 2024/1183 incorpora la cartera europea d'identitat digital com a nou mitjà d'identificació electrònica, que no substitueix els sistemes existents, sinó que els complementa, i que pot tenir un efecte de transformació innovadora de les relacions a distància. Així mateix, regula les declaracions electròniques d'atributs, amb efectes jurídics, que constitueixen una novetat important en la producció de documents administratius vàlids, amb reconeixement transfronterer i amb millors capacitats per a complir les exigències de la normativa de protecció de dades de caràcter personal.

Les administracions públiques catalanes operen d'acord amb el model català d'administració electrònica, que atorga una posició institucional i instrumental especial al Consorci AOC, que també és el prestador qualificat de serveis de confiança per a les administracions públiques catalanes.

Convé avaluar, en els propers mesos, els quatre possibles impactes de la normativa sobre les administracions públiques catalanes i, en definitiva, sobre el propi model català d'administració electrònica: l'obligació d'admissió de la cartera europea d'identitat digital, l'admissió de declaracions electròniques d'atributs, l'expedició de declaracions electròniques d'atributs i la provisió de la cartera europea d'identitat digital.

Pel que fa a l'obligació d'admissió de la cartera europea d'identitat digital, la principal oportunitat és la possibilitat d'integració a través del servei Vàlid, prestat actualment pel Consorci AOC, cosa que facilitarà molt l'adopció de manera fàcil i transparent per la totalitat de les entitats del sector públic que actualment fan ús del servei. En el fons, no deixa d'ésser una nova modalitat.

Quant a l'admissió de declaracions electròniques d'atributs, es podria fer a través del servei Vàlid però amb modificacions importants, ja que, a diferència de les dades d'identificació personals, en aquest cas cal que el servei incorpori la lògica de les diverses tipologies de declaracions d'atributs.

En tots dos casos, el rol del Consorci AOC com a intermediari entre la part usuària (l'Administració pública o qualsevol altra entitat del sector públic) i la cartera europea d'identitat digital es troba legalment cobert per l'article 5 *ter*.10 del Reglament eIDAS modificat, tot i que cal instrumentar les necessàries garanties.

La regulació de l'expedició de declaracions electròniques d'atributs, que evoca el règim, avui en desús, d'expedició de certificats administratius telemàtics, és una oportunitat important per a superar les carències de la normativa actual d'intercanvi de dades i documents, en especial per al lliurament als interessats de dades i documents per a la seva compartició posterior amb entitats públiques d'altres estats membres i, en general, amb entitats privades. La connexió entre els sistemes actuals d'intercanvi i els prestadors qualificats de serveis de confiança, a més de la pròpia actuació de l'Administració possiblement emprant el Consorci AOC com a prestador qualificat, permetrien l'adopció d'aquest sistema de manera àgil.

Finalment, i en relació amb la cartera europea d'identitat digital, hem vist que els marcs jurídics de la Unió i estatal permetrien l'existència de diversos emissors. En aquest sentit, més enllà de la possibilitat, que cal anticipar políticament controvertida, de subministrament de la cartera a les persones físiques, cal fer una reflexió sobre el rol dels registres administratius constitutius de la personalitat jurídica de determinades entitats, a l'efecte de la possible provisió de la corresponent cartera europea d'identitat digital.

En definitiva, una adequada implementació de la reforma del Reglament eIDAS permetria aprofundir i millorar els processos d'administració electrònica, incrementar l'eficiència en la gestió pública i els processos de negoci del mercat, i al temps mantenir o ampliar les garanties dels drets i llibertats dels interessats. Al contrari, la manca d'actuació o una execució incorrecta poden impedir assolir aquests beneficis o, fins i tot, introduir noves barreres.

5. REFERÈNCIES

ALAMILLO DOMINGO, I. (2021). «Comentarios a los artículos 15 a 31». A: CAMPOS ACUÑA, C. (dir.). *Comentarios al Reglamento de actuación y funcionamiento del sector público por medios*

- electrónicos: RD 203/2021 de desarrollo de las Leyes 39 y 40 de 2015*. Madrid: Wolters Kluwer.
- ALAMILLO DOMINGO, I. (2019). *Identificación, firma y otras pruebas electrónicas: La regulación jurídico-administrativa de la acreditación de las transacciones electrónicas*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi.
- ALAMILLO DOMINGO, I. (2017). «Identidad y firma electrónica. Nociones técnicas y marco jurídico general. Identificación y autenticación de los ciudadanos». A: GAMERO CASADO, E. (dir.); FERNÁNDEZ RAMOS, Severiano; VALERO TORRIJOS, Julián (coord.). *Tratado de procedimiento administrativo común y régimen jurídico básico del sector público*. Tom I. València: Tirant lo Blanch, p. 675-768.
- ALAMILLO DOMINGO, I.; URIOS APARISI, X. (2010). «El nuevo régimen legal de gestión de la identidad y firma electrónica por las administraciones públicas». A: COTINO HUESO, L.; VALERO TORRIJOS, J. (coord.). *Administración electrónica: La ley 11/2007, de 22 de junio, de acceso electrónico de los ciudadanos a los servicios públicos y los retos jurídicos del e-gobierno en España*. València: Tirant lo Blanch.
- BERNING PRIETO, A. D. (2019). *Validez e invalidez de los actos administrativos en soporte electrónico*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi.
- COTINO HUESO, L. (2010). «El derecho a relacionarse electrónicamente con las administraciones públicas y el estatuto del ciudadano e-administrado en la Ley 11/2007 y la normativa de desarrollo». A: GAMERO CASADO, E.; VALERO TORRIJOS, J. (coord.). *La Ley de Administración Electrónica: Comentario sistemático a la Ley 11/2007, de 22 de junio, de acceso electrónico de los ciudadanos a los servicios públicos*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi, p. 177-344.
- GATTI, S. (2020). «Commentary of Articles 35-37». A: ZACCARIA, A.; SCHMIDT-KESSEL, M.; SCHULZE, R.; GAMBINO, A. M. (ed.). *EU eIDAS Regulation: Article-by-Article Commentary*. Munic: C. H. Beck oHG.
- MARTÍN DELGADO, I. (2010). «Identificación y autenticación de los ciudadanos». A: GAMERO CASADO, E.; VALERO TORRIJOS, J. (coord.). *La Ley de Administración Electrónica: Comentario sistemático a la Ley 11/2007, de 22 de junio, de acceso electrónico de los ciudadanos a los servicios públicos*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi, p. 463-536.
- MARTÍNEZ GUTIÉRREZ, R. (2016). *El régimen jurídico del nuevo procedimiento administrativo común*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi
- MARTÍNEZ GUTIÉRREZ, R. (2011). «Identificación y autenticación: DNI electrónico y firma electrónica». A: PIÑAR MAÑAS, J. L. (dir.). *Administración electrónica y ciudadanos*. Cizur Menor: Thomson Reuters Civitas, p. 407-454.
- MARTÍNEZ NADAL, A. (2009). *Comentarios a la Ley 59/2003 de firma electrónica*. Cizur Menor: Thomson Reuters Civitas.
- MARTÍNEZ NADAL, A. (2001). *La ley de firma electrónica*. Madrid: Civitas.
- MERCHÁN MURILLO, A. (2016). *Firma electrónica: funciones y problemática: Especial referencia al Reglamento (UE) nº 910/2014, relativo a la identificación electrónica por el que se deroga la Directiva 1999/93/CE de firma electrónica*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi.
- MIR SOLER, N. (2006). *Modelo catalán de administración electrónica. Visión general*. Madrid: Ministerio de Administraciones Públicas.
- TIMÓN LÓPEZ, M. C. (2024). *The eIDAS2 Regulation: the European Union's Strategic Vision to Regulate a Digital Identity Metasystem under Citizens' Control as a Public Service*. Tesis doctoral, Universitat de Múrcia.
- VALERO TORRIJOS, J. (2007). *El régimen jurídico de la e-Administración: El uso de medios informáticos y telemáticos en el procedimiento administrativo común*. Granada: Comares.